

Zápis z obhajoby disertační práce

Student:	Pavel Pečený
Studijní program:	Filologie
Studijní obor:	Český jazyk
Název práce:	„Užití spojovacích prostředků v textech nerodilých mluvčích češtiny“
Jazyk práce:	čeština
Jazyk obhajoby:	čeština
Školitel:	doc. RNDr. Vladimír Petkevič, CSc.
Oponenti:	Mgr. Svatava Škodová, Ph.D. PhDr. Šárka Zikánová, Ph.D.
Datum obhajoby:	21. 9. 2017
Místo obhajoby:	FF UK, nám. Jana Palacha 2, Praha 1, místnost. č. 26
Předseda komise:	prof. PhDr. Petr Mareš, CSc.
Přítomní:	dle prezenční listiny

13:00 Předseda komise prof. PhDr. Petr Mareš, CSc. zahájil obhajobu, představil sebe a přítomné členy komise a přítomné oponenty. Přítomným pak představil studenta.

13:03 Školitel přítomné stručně seznámil se svým hodnocením studentova studia a jeho disertační práce, které uvedl ve svém písemném vyjádření. Školitel vyzdvihl odbornou úroveň předkládané disertační práce a doporučil ji ke knižnímu vydání.

13:10 Student seznámil přítomné s tezemi své disertační práce. PhDr. Pavel Pečený přednesl konkrétní cíle své práce, tj. zmapovat užívání spojovacích prostředků v textech nerodilých mluvčích češtiny (s použitím korpusů MERLIN, CzeSL-SGT a SKRIPT2012) a zmapovat rozsah repertoáru, frekvenci a správnost užití spojovacích prostředků na jednotlivých úrovních podle evropského referenčního rámce (SERRJ). Dále podrobně seznámil přítomné s teoretickými východiskem své práce a s materiálovými podklady. Poté se věnoval způsobu analýzy textů a jejím výsledkům. Svůj výklad doprovázel přehlednými tabulkami a grafy v powerpointové prezentaci. Autor poté představil hlavní závěry, které z jeho práce vyplynuly – s rostoucí úrovní podle SERRJ se rozšiřuje repertoár spojovacích prostředků, které ve svých psaných textech aktivně užívají nerodilí mluvčí češtiny; hranice mezi užíváním omezeného a širšího repertoáru spojovacích prostředků se nachází již mezi úrovní B1+/ B2 (a ne mezi úrovněmi B2+/C1, jak předpokládal SERRJ); u podprahových úrovní se projevuje nadužívání zájmných příslovcí, číslovek a spojky *protože*; nejčastěji se objevují záměny spojovacích prostředků, méně časté je vynechání a k nadbytečnému

užití téměř nedochází. Výsledky práce mají přímý praktický přínos – na jejich základě autor zrevidoval příslušné části SERRJ.

13:25 Oponentka PhDr. Šárka Zikánová, Ph.D. seznámila přítomné s hlavními body svého posudku a se závěrem, že doporučuje předloženou disertační práci k obhajobě. Položila studentovi zejména tyto otázky:

Jako velice důležitý se oponentce jeví poznatek, že k rychlému rozvoji v lexikální bohatosti a strukturní složitosti spojovacích prostředků dochází v jazyce dříve, než předpokládá SERRJ. Dr. Zikánová prosí kol. Pečeného o další komentář k této otázce. Dále pokládá otázku, zda se autor setkal s podobnou prací zabývající se materiálem v jiném jazyce.

13:29 Oponentka Mgr. Svatava Škodová, Ph.D. nebyla na obhajobě osobně přítomna. Její posudek přednesl prof. Petr Mareš v zastoupení. Přítomní byli seznámeni s hlavními body tohoto posudku a se závěrem, že oponentka doporučuje předloženou disertační práci k obhajobě. V posudku byly studentovi položeny zejména tyto otázky:

Může být užívání spojovacích prostředků ve studentských textech ovlivněno zadáním úlohy?

Proč autor považuje za nutné vymezení hypotaktických vs. parataktických prostředků a autosémantických vs. synsémantických?

Jakou výpovědní hodnotu má stanovení frekvence morfologických a pravopisných chyb na spojovacím prostředku?

Je možné, že pořadí osvojení spojovacích prostředků u cizinců může být ovlivněno učebním materiálem, který tyto prostředky prezentuje?

13:37 Student reagoval na posudky oponentů a na vyjádření školitele a jejich položené otázky. Zmínil zejména následující body.

SERRJ byl publikován v roce 2001. Následně byly definovány referenční popisy úrovní pro češtinu (B1 v roce 2001; A1, A2 a B2 až v roce 2005). SERRJ předpokládá, že na úrovni B2 mluvčí dokáže používat „omezené množství kohezních prostředků“. Korpusová analýza však ukazuje, že hranice mezi užíváním omezeného a širšího repertoáru spojovacích prostředků se nachází již mezi úrovní B1+/ B2. To může souviset s obecně formulovanými deskriptory SERRJ v oblasti písemné produkce, kde se na úrovni B2 očekávají texty kompozičně poměrně složité.

Kol. Pečený zmínil další práce zabývající se podobným tématem v jiných jazycích, např. v angličtině, němčině a norštině.

Na vyšších úrovních jsou zadání otevřená a zřejmě neovlivňují užití konkrétních spojovacích prostředků v textech studentů, na nižších úrovních, jak bylo upozorněno během analýzy, lze vliv očekávat. Z toho důvodu byla provedena dílčí sonda do korpusu CzeSL-SGT.

Přípravná fáze ukázala užitečnost využití klasifikace spojovacích prostředků s výhledem možné návazné explanace a evaluace chyb a zároveň je ve shodě s existujícími referenčními popisy úrovní.

Stanovení frekvence morfologických a pravopisných chyb u spojovacích prostředků je využitelné pro případné didaktické zpracování výstupů.

V učebních materiálech je syntaktická rovina opomíjena. Spojovací prostředky jsou prezentovány často výčtem, nebo jsou zmíněny pouze zvláštní případy (věty s *aby*, *kdyby*). Při plánování zavádění do výuky je nutné zohlednění jazykových funkcí (v pojetí referenčních popisů).

13:52 Oponenti a školitel se vyjádřili k vystoupení studenta, resp. neměli další otázky a poděkovali za uvedená vysvětlení.

13:52 Předseda komise zahájil diskusi.

V následné diskusi vystoupili:

Doc. Giger: Ptá se na užívání zájmena „jenž“, zmiňuje, že v nominativu se příliš neužívá, užívá se spíše v jiných pádech. Dr. Pečený odpovídá, že „jenž“ se objevuje hlavně u úrovně B2, studenti častěji užívají vztažné zájmeno „který“.

Prof. Mareš: K otázce vlivu mateřského jazyka studentů, kteří jsou autory textů vybraných k analýze. Ani u mluvčích, kteří mají jako svůj první jazyk slovanský (např. polský), není možné předpokládat, že při tvorbě vět pouze nahrazují jednotlivé spojovací prostředky ekvivalentem. Doc. Petkevič potvrzuje, zmiňuje i ruštinu. Dr. Zikánová souhlasí, zmiňuje, že i čeština a němčina jsou si kontaktově blízké, a přesto nelze syntaktické konstrukce jednoduše nahrazovat stejnou konstrukcí ve druhém jazyce. Dr. Pečený se touto otázkou zabýval, vliv hraje vzdálenost výchozího a cílového jazyka, tj. češtiny. V práci také sledoval množiny výrazů, které se často zaměňují a které ne. Je třeba se touto otázkou zabývat i v pedagogické praxi.

Doc. Petkevič: Vrací se k zájmenu „jenž“. Tvar „jehož“ nelze nahradit, varianta „kteréhož“ neexistuje – studenti se musejí naučit pro tento případ posesivní tvar zájmena „jenž“.

Prof. Panevová: Naučí se studenti rychleji syntaktické, nebo autosémantické spojovací prostředky? Otázka se týká názoru nad rámec práce. Dr. Pečený odpovídá, že znalost autosémantických lexémů už je u studentů vybudovaná, student se pouze naučí, že tyto lexémy

mají další, spojovací funkci. Na druhou stranu je důležité v určitý moment cíleně učit studenty spojovací prostředky jako takové, i synsémantické.

Dr. Zikánová: Koherenci vnímáme jako hodnotu, chceme mluvit koherentně. Proto možná studenti nadužívají spojku „protože“, možná mnoho jiných spojek neznají a bez spojek mluvit nechtějí. Podobné je to u dětí.

Doc. Petkevič: Je obtížnější se učit autosémantika, nebo synsémantika?

Dr. Pečený: Záleží na tom, jakého cíle chceme dosáhnout. Ve výuce autosémantika přicházejí dříve, ale zároveň je třeba u nich obsáhnout morfologickou charakteristiku, to bývá obtížné. Dr. Pečený zpracovával učebnici pro úroveň B2, zejména část o spojovacích prostředcích, nebylo snadné zachytit oba zmíněné aspekty.

Prof. Mareš: Od kterého momentu se požaduje výrazová různorodost? Odkdy netolerovat opakování „protože“ a požadovat nahrazení synonymními výrazy?

Dr. Pečený: Zřejmě už na úrovni B2, kdy se rozšiřuje repertoár typu textů, se kterými je student schopen pracovat. Ale až na úrovni C1 se požaduje dobré stylistické zvládnutí textu.

14:14 Předseda komise ukončil samotnou obhajobu a komise zahájila neveřejné zasedání o klasifikaci obhajoby disertační práce.

Předseda komise seznámil studenta a přítomné s výsledkem obhajoby: Obhajoba disertační práce byla klasifikována: prospěl.

Zapisovatelka: Kateřina Rysová